

Monety

– Polscy podróżnicy i badacze –
Ignacy Domeyko

nominał	10 zł
metal	925/1000 Ag
stempel	lustrzany
średnica	32,00 mm
masa	14,14 g
wielkość emisji (nakład)	55.000 szt.

Awers: Z lewej strony wizerunek orła ustalony dla godła Rzeczypospolitej Polskiej. Powyżej stylizowany wizerunek gór. U góry półkolem napis: RZECZPOSPOLITA POLSKA. Poniżej orła napis: 10 ZŁ, pod napisem oznaczenie roku emisji: 2007. Po prawej stronie orła stylizowane wizerunki: fragmentu rysunku technicznego przedstawiającego urządzenie do analizy srebra, kryształu z tablicy dydaktycznej z podręcznika mineralogii Ignacego Domeyki, rośliny „*Domeykoa oppositifolia*” oraz małża „*Trigonia domeykoana*”. Pod lewą łapą orła znak mennicy: $\frac{m}{w}$.

Rewers: Z lewej strony stylizowany wizerunek siedzącego Ignacego Domeyki z otwartą książką. U góry z lewej i prawej strony stylizowany wizerunek gór. Z prawej strony stylizowane wizerunki fragmentów: siatki geograficznej i konturów kontynentu Ameryki Południowej. Z prawej strony półkolem napis: IGNACY DOMEYKO 1802-1889.

Projektant monety: *Roussanka Nowakowska*

nominał	2 zł
metal	stop CuAl5Zn5Sn1
stempel	zwykły
średnica	27,00 mm
masa	8,15 g
wielkość emisji (nakład)	900.000 szt.

Awers: Wizerunek orła ustalony dla godła Rzeczypospolitej Polskiej, po bokach orła oznaczenie roku emisji: 20-07, pod orłem napis: ZŁ 2 ZŁ, w otoku napis: RZECZPOSPOLITA POLSKA poprzedzony oraz zakończony sześcioma perełkami. Pod lewą łapą orła znak mennicy: $\frac{m}{w}$.

Rewers: Z lewej strony wizerunek Ignacego Domeyki z portretu A. Kurowskiego z 1833 r. Z lewej i prawej strony stylizowane wizerunki gór. Z prawej strony stylizowane wizerunki torby, książki, młotka oraz lupy. U góry z prawej strony napis: IGNACY DOMEYKO 1802-1889.

Na boku: ośmiokrotnie powtórzony napis: NBP, co drugi odwrócony o 180 stopni, rozdzielony gwiazdkami.

Projektant awersu: *Ewa Tyc-Karpińska*
Projektant rewersu: *Roussanka Nowakowska*

Monety zostały wyprodukowane w Mennicy Polskiej SA
w Warszawie.

Skład i druk: Drukarnia NBP

W dniu 6 lutego 2007 r. Narodowy Bank Polski wprowadza do obiegu monety, przedstawiające Ignacego Domeykę, o nominałach:

- 10 zł – wykonaną w srebrze stemplem lustrzanym,
- 2 zł – wykonaną w stopie Nordic Gold stemplem zwykłym.

Celem emisji monet jest przypomnienie działalności sławnego polskiego geologa i mineraloga, badacza Ameryki Południowej.

Urodził się 31 lipca 1802 r. w Niedźwiadce w Nowogródzkiem w rodzinie ziemiańskiej. W latach 1812–1816 uczył się u pijarów w Szczuczynie Litewskim (dziś Stutin na Białorusi), po czym studiował na oddziale matematyczno-fizycznym Uniwersytetu Wileńskiego, gdzie w 1822 r. uzyskał magisterium na podstawie rozprawy z matematyki. W latach studenckich był aktywny w konspiracyjnych organizacjach Filomatów i Filaretów, przyjaźnił się zwłaszcza z Adamem Mickiewiczem. Po wykryciu tych organizacji, wyrokiem Komisji Nowosilcowa w 1824 r. został skazany na internowanie na wsi (do 1829 r.), skąd starał się wspierać przyjaciół zesłanych w głąb Rosji.

Uczestnik powstania listopadowego na Litwie w 1831 r. Potem internowany w Prusach, skąd rok później udał się na emigrację. W Dreźnie spotkał się z Mickiewiczem i razem wyjechali do Paryża (1832 r.). Podjął tam studia m.in. na Sorbonie i w Collège de France. W latach 1834–1837 studiował w École des Mines, uzyskując dyplom inżyniera górniczego. Następnie podjął pracę w Alzacji. Zachęcony przez rektora uczelni do wyjazdu do Chile, wyjechał do kolegium La Serena w prowincji Coquimbo na sześcioletni kontrakt. W pierwszej połowie 1838 r. dotarł statkiem (przez Anglię) do Argentyny, dalej konno w poprzek tego kraju, już w warunkach zimowych, przez Andy do La Sereny. Pozostał do 1846 r., dwukrotnie – raz po pożarze w 1845 r. – organizując uczelnię niemal od podstaw. Kształcił tam miejscowych specjalistów górnictwa i hutnictwa, a zdolniejszych uczniów wysyłał na wyższe studia do Paryża. Jednocześnie działał w kolegiach doradczych władz oświatowych, postulując konieczność reform chilijskiego systemu oświaty, który z czasem zorganizował na wzór Wileńskiego Okręgu Szkolnego.

Wakacje przeznaczał na geologiczne badania terenowe, które zwykle prowadził w towarzystwie uczniów z kolegium w La Serena. Zbadał wtedy polimetaliczne kopalnie m.in. w okolicach

Huasco, Copiapó i Arqueros oraz obszary sąsiednie po szczyty And. W niektórych z nich przebywał jako ekspert górniczy. Czas wolny od pracy dydaktycznej i wypraw badawczych przeznaczał na pisanie podręczników m.in. o probierstwie *Tratado de ensayage* (La Serena 1844, później wznawiane aż do początku XX w.) i mineralogii *Elementos de minearalojia* (La Serena, 1844, później wznawiane; w 1879 odnowione pt. *Minearalojia*). Wiele wtedy drukował także w fachowej prasie paryskiej, gdzie ukazała się w 1846 r. jego mapa geologiczna Chile w skali 1:250 000. Jedną z substancji mineralnych, którą odkrył w 1845 r. nazwana została domeykitem (Cu₃As).

W 1845 r. odwiedził krainę Araukanów, Indian którzy zachowali zrębny niezależności. Prowadził tam ogólne rozpoznanie geologiczne, ale głównie interesował się zwyczajami rdzennych mieszkańców. Swoje obserwacje zawarł w ogłoszonej w 1845 r. książce *Araucania y sus habitantes* (w tłumaczeniach opublikowanej także w innych krajach; polski przekład w 1860 r. w Wilnie pt. *Araucania i jej mieszkańcy*). Wystąpił także z memoriałem do władz na temat pokojowego włączenia tej prowincji do Chile, co ostatecznie po latach zrealizowano.

Pożar kolegium w La Serena w 1845 r. zatrzymał Domeykę w Chile. Po odbudowie uczelni przeniósł się w 1846 r. do Santiago de Chile, gdzie na miejscowym uniwersytecie objął katedrę chemii i mineralogii. Na uczelni pozostał do 1883 r., od 1867 jako rektor z wyboru (cztery kadencje). Jednocześnie od 1852 r. był pełnomocnikiem rządu do spraw reformy uniwersytetu jako głównej placówki nauczania w Chile. Jego dziełem było dostosowanie kształcenia młodzieży do potrzeb rozwoju cywilizacyjnego kraju.

Przez cały czas pracy w Santiago prowadził intensywne badania geologiczne, które objęły całe terytorium republiki. Szczególnie wiele uwagi poświęcił rozpoznaniu rud metali, opisując wiele nieznanych związków mineralnych. Interesował się m. in. wulkanologią, trzęsieniami ziemi. Zorganizował nowoczesną sieć meteorologiczną. Jako sędzia górniczy rozwiązywał spory między właścicielami kopalń. Wskazał źródła wody pitnej dla rozrastającej się stolicy Chile.

Bibliografia publikacji Domeyki liczy kilkaset pozycji drukowanych przede wszystkim we Francji i Chile, ale także w Polsce (*Rzut oka na Kordyliery Chilijskie i zawarte w ich łonie pokłady metaliczne*, Kraków 1878). Wspomnienia

pt. „*Czteromiesięczna podróż z Paryża do Chile w 1838 roku*, umieszczał w prasie, m.in. w krakowskim „*Czasie*” w 1857 r.

Utrzymywał korespondencję z rodziną w Nowogródzkiem oraz z przyjaciółmi na emigracji. Wspierał finansowo rodzinę Mickiewicza oraz polskie organizacje emigracyjne we Francji. Publikacje i okazy geologiczne (wielkie bryły meteorytów z Atakamy) przesłał do paryskiej szkoły górniczej oraz tamtejszego Muzeum Historii Naturalnej, a także do Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie i Uniwersytetu Warszawskiego. Był członkiem Towarzystwa Naukowego Krakowskiego (od 1851 r.) i krakowskiej Akademii Umiejętności (od 1873 r.) oraz towarzystw specjalistycznych z Chile i innych krajów.

W latach 1883-1888 Domeyko przebywał w Europie, głównie u córki w Zyburtowszczyźnie. Tam powstał w zarysie jego *Pamiętnik wygnańca*, ogłoszony w całości w latach 1962-1963. Wtedy też sędziwy Domeyko zwiedził kraje Bliskiego Wschodu, w tym zwłaszcza Palestynę.

W 1888 r. udał się z synami do Chile. W drodze rozchorował się. Zmarł 23 stycznia 1889 r. w Santiago. Jego pogrzeb był wielką chilijską manifestacją narodową. Żegnano go jako apostoła nauki i oświaty, człowieka, który odmienił oblicze republiki południowoamerykańskiej.

Obywatelstwo honorowe Chile (1848 r.), a później małżeństwo z Enriquetą Sotomayor y Guzman (1850 r.) związały Domeykę na stałe z Chile. Pamięć dokonań Domeyki jest trwałym elementem kultury tego kraju, a także w Polsce oraz na Białorusi i Litwie. Jego imię noszą liczne szkoły, ulice i place, a popiersia zdobią uczelnie, w których pracował. Biografia Domeyki stanowi przedmiot zainteresowań historyków oraz tych wszystkich, którzy jego śladami wędrują po Andach, w tym także po wielkim paśmie górskim w północnym Chile – Kordylierze Domeyko.

Zbigniew Wójcik
Muzeum Ziemi PAN

Wszystkie monety emitowane przez NBP są prawnym środkiem płatniczym w Polsce.